

УДК 338.3:338.4

І. С. Крамаренко,

к. е. н., доцент, декан факультету права та соціально-інформаційних технологій,
Миколаївський міжрегіональний інститут розвитку людини ВНЗ "Університет "Україна",
м. Миколаїв

Л. А. Бондаренко,

магістр спеціальності "Менеджмент", Миколаївський міжрегіональний інститут розвитку
людини ВНЗ "Університет "Україна", м. Миколаїв

ДОСЛІДЖЕННЯ ЕКОНОМІЧНИХ ПОКАЗНИКІВ ВИРОБНИЦТВА АГРОПРОДОВОЛЬЧОЇ ПРОДУКЦІЇ УКРАЇНИ

I. Kramarenko,

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor, Dean of the Faculty of Law and Social and Information Technologies,
Mykolaiv Interregional Institute for Human Development of the University "University" Ukraine ", Mykolaiv

L. Bondarenko,

Master of specialty "Management", Mykolayiv Interregional Institute of Human Development of the University "University"
Ukraine ", Mykolaiv

STUDY OF ECONOMIC AGRICULTURAL FOOD-PRODUCING RATES OF UKRAINE

У статті розглянуто основні показники економічного розвитку виробництва агропродовольчої продукції України. Метою статті є аналіз сучасного стану економічних показників виробництва агропродовольчої продукції України та надання рекомендацій щодо їх подальшого розвитку. Проаналізовано динаміку виробництва сільськогосподарської продукції як в цілому по країні, так і за регіонами. Наведено основні причини спаду у 2014, 2015 роках агровиробництва. Досліджено продуктивність праці у сільськогосподарських підприємствах. Охарактеризовано основні мотиви підвищення продуктивності праці у агропродовольчих підприємствах. Визначено основні завдання підвищення економічних показників виробництва агропродовольчої продукції. Наведено приклад закритого (повного) циклу виробництва агропродовольчого підприємства. Розкрито переваги інтеграційних формувань та підприємств закритого (повного) циклу виробництва в агропродовольчій сфері України.

The article considers the main indicators of the economic development of Ukraine's agri-food production. The purpose of the article is to analyze the current state of economic indicators of agricultural production in Ukraine and to provide recommendations for their further development. The dynamics of production of agricultural products, both in the whole country and in regions, is analyzed. The main reasons for the decline in agro production in 2014 and 2015 are presented. The productivity of labor in agricultural enterprises is investigated. The main reasons for increasing productivity in agro-food enterprises are characterized. The main tasks of increasing the economic indicators of agricultural production are determined. An example of a closed (full) cycle of production of an agro-brewery enterprise is given. The advantages of integration formations and enterprises of the closed (full) cycle of production in the agro-food sector of Ukraine are revealed.

Ключові слова: економічні показники, агропродовольча продукція, агропродовольчі підприємства, виробництво сільськогосподарської продукції, інтеграційні формування.

Key words: economic indicators, agro-food products, agro-food enterprises, production of agricultural products, integration formations.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Агропродовольча сфера є одною з головних і найважливіших секторів економіки України. У прямій залежності від її функціо-

нального стану, знаходиться розвиток економіки, продовольча безпека та незалежність держави, стан внутрішнього й зовнішнього ринків, а отже, і рівень життя на-

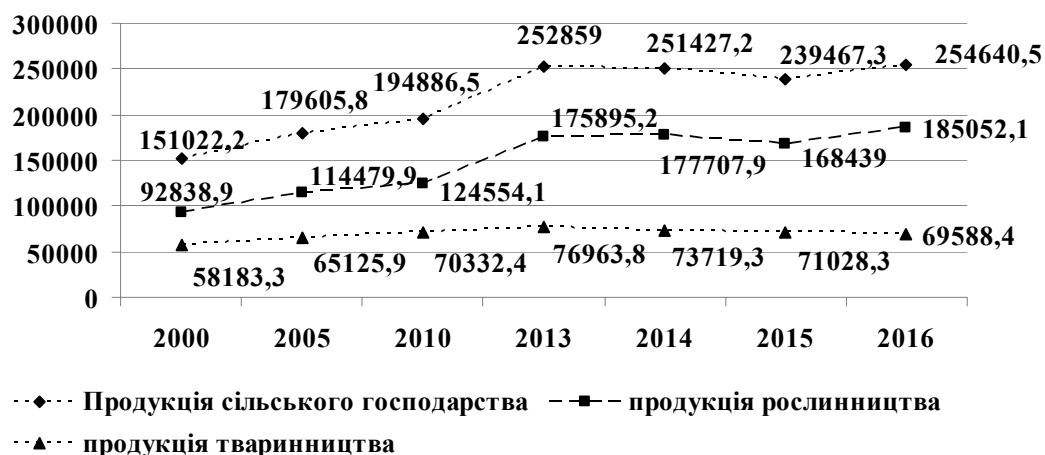

Рис. 1. Динаміка виробництва сільськогосподарської продукції за 2000–2016 рр., млн грн

Джерело: за даними Державної служби статистики України [2].

селення [1]. Тому для розвитку і належного функціонування агропродовольчої сфери, необхідно забезпечити її необхідним виробництвом продукції високої якості. Так, постає питання щодо вивчення сучасного стану та перспективам розвитку економічних показників виробництва агропродовольчої продукції.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Вивченню сучасного стану та проблемам розвитку економічних показників агропродовольчої сфери України присвячено багато наукових праць, зокрема: В. Амбросова, О. Бойко, П. Гайдуцького, І. Іртищевої, М. Дем'яненко, А. Дейнеко, П. Купчака, О. Олійника, М. Стег-

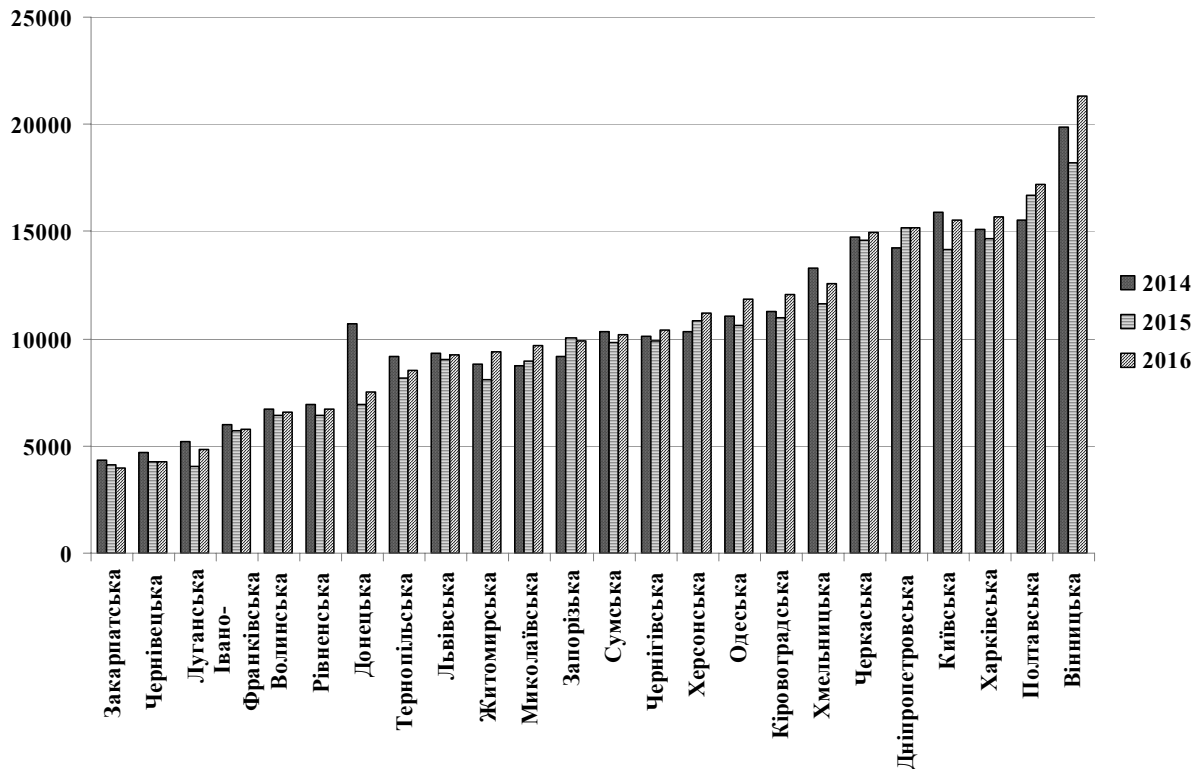

Рис. 2. Динаміка виробництва агропродовольчої продукції за регіонами України у 2014–2016 рр., млн грн

Джерело: за даними Державної служби статистики України [2].

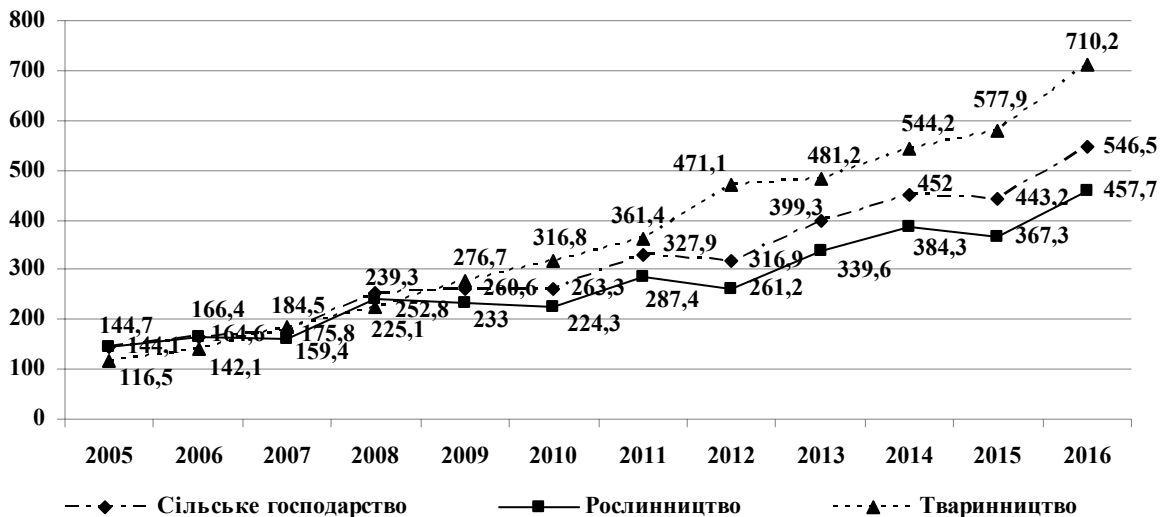

Рис. 3. Динаміка продуктивності праці в сільськогосподарських підприємствах у 2005—2016 рр., %

Джерело: за даними Державної служби статистики України [2].

ней, Т. Стройко. Проте багато аспектів, пов'язаних зі зростанням економічних показників залишаються поза увагою.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Метою статті є аналіз сучасного стану економічних показників виробництва агропродовольчої продукції України та надання рекомендацій щодо їх подальшого розвитку.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Динаміка виробництва сільськогосподарської продукції за 2000—2016 рр. показує позитивну динаміку (рис. 1).

Так, за останні шістнадцять років продукція сільського господарства України збільшилась у 1,68 рази, з них продукція рослинництва в 1,99 рази та продукція тваринництва в 1,19 рази.

У 2015 році значно скоротився обсяг виробництва агропродукції на 11959,9 млн грн порівняно з попереднім роком, в основному за рахунок зменшення обсягів продукції рослинництва на 9268,9 млн грн, а продукції тваринництва на 2691 млн грн. Головними причинами спаду виробництва сільськогосподарської продукції це тимчасова окупація території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та проведення антитерористичної операції на сході України. Окрім цього, "глибока" девальвація та впровадження податкової реформи-2016 року, яка передбачала переведення всіх суб'єктів господарювання на загальну систему оподаткування подат-

ком на додану вартість (ПДВ) і скасування дії спеціального режиму ПДВ для сільськогосподарських товаровиробників з 1 січня 2016 року. Всі ці причини вплинули на скорочення виробництва сільськогосподарської продукції.

Вже у 2016 році відбулося суттєве збільшення виробництва агропродукції на 15173,2 млн грн порівняно з попереднім роком, все це відбулося в основному за рахунок збільшення обсягів виробництва продукції рослинництва на 16613,1 млн грн. Однак такий позитивний ефект відбувся, знов, за рахунок девальвації та розкрутилася інфляційна спіраль, забезпечивши загальний позитивний результат сільськогосподарських товаровиробників. Якщо рослинництво очікувано є прибутковим, з огляду на валютний виторг від експорту зернових, то рентабельність основних видів тваринництва, яка реалізується переважно на внутрішньому ринку, від'ємна та показала негативний результат у 2016 році зменшившись на 1439,9 млн грн порівняно з попереднім роком.

Якщо розглядати структуру виробництва сільськогосподарської продукції, то переважна частина належить продукції рослинництва — 72,7% (у тому числі: культури зернові та зернобобові — 27,3%; культури технічні — 22,7%; картопля, культури овочеві та баштанні продовольчі — 17,6%; культури плодові та ягідні, виноград — 2,9%; інша продукція — 2,2%), а продукції тваринництва — 27,3% (у тому числі: вирощування сільськогосподарських тварин — 13,3%; молоко — 10,3%; яйця — 2,8%, інша продукція — 0,9%).

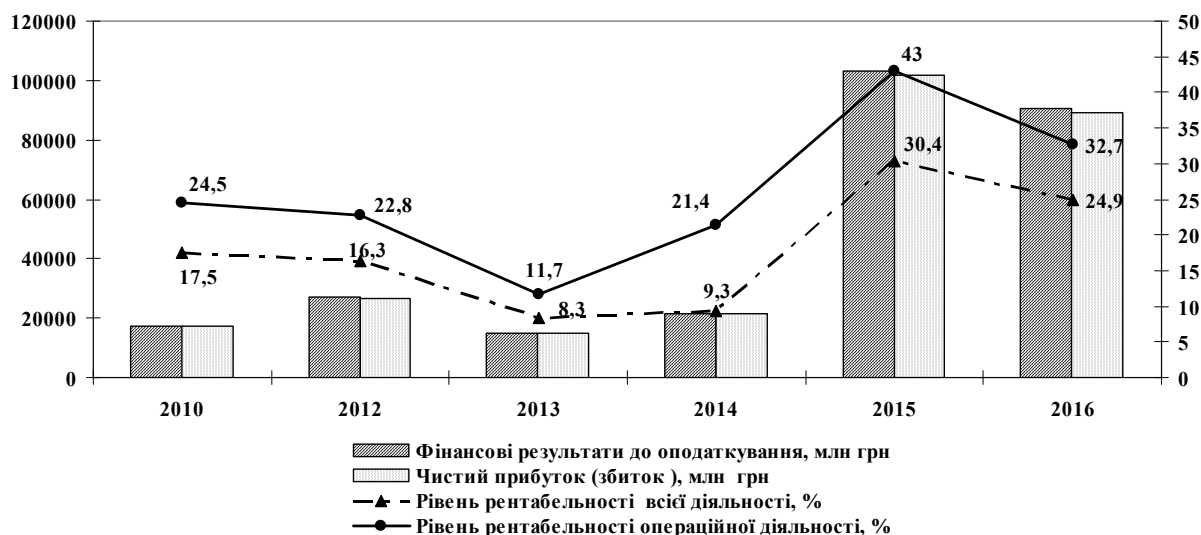

Рис. 4. Основні фінансово-економічні показники агропродовольчих підприємств України за 2010–2016 рр.

Джерело: [2].

Серед лідерів-регіонів по виробництву сільськогосподарської продукції у 2016 році є Вінницька — 21319,1 млн грн, Полтавська — 17212,6 млн грн, Харківська — 15647,8 млн грн, Київська — 15544,7 млн грн, Дніпропетровська — 15183,4 млн грн.

Продуктивність праці була і буде одним з головних показників, який визначає науково-технічний прогрес суспільства, характеризує становище держави, окремої галузі, підприємства. Взаємозв'язок між продуктивністю праці й економічним зростанням очевидний, адже продуктивність праці у ринковій економіці є одним з чинників формування сукупної пропозиції (рис. 3) [3].

Головними причинами такої негативної тенденції стали: деіндустріалізація аграрного виробництва, зниження урожайності сільськогосподарських культур та продуктивності худоби, надлишкова зайнятість, нераціональна організація виробництва, руйнація економічного механізму та подрібнення сільськогосподарських підприємств.

З 2000 р. намітилась позитивна тенденція до зростання продуктивності праці в аграрному секторі країни. Основою для такого підвищення річної продуктивності праці було не стільки збільшення обсягів аграрного виробництва, скільки прискорене вивільнення через реформування аграрних підприємств, надлишкової робочої сили, нагромадженої за попередні роки. Особливо це стосується продуктивності праці у тваринництві.

Агропродовольчі підприємства на третьому місці по рівню зайнятості населення (17,6%), після підприємств оптової та роздрібної

торгівлі; ремонту автотранспортних засобів і мотоциклів (21,6%) та інших видів економічної діяльності (33,7%).

Підвищення продуктивності праці є економічно прогресивним лише тоді, коли відбувається на основі збільшення виробництва валової продукції сільського господарства. В окремих розвинутих країнах світу (Англія, Голландія, Франція, США та ін.) свідомо здійснюються заходи з обмеження надмірного виробництва деяких видів продукції сільського господарства. У таких країнах підвищення продуктивності праці відбувається в умовах зменшення обсягів валової продукції і для них виправданим є саме четвертий і п'ятий варіанти. Але агропромислому комплексу України в своєму розвитку ще належить наблизитися до такого рівня. Тому підвищення продуктивності праці в сільському господарстві України як найближчими роками, так і в перспективі повинно відбуватися виключно на основі збільшення виробництва валової продукції рослинництва і тваринництва [3].

Основні фінансово-економічні показники агропродовольчих підприємств України показують на позитивну тенденцію до збільшення, незважаючи на складні умови (політична та економічна нестабільність, девальвація національної валюти). Так, рекордним по збільшенню прибутку до оподаткування і чистого прибутку агропродовольчих підприємств став 2015 рік (рис. 4). Чистий прибуток у 2015 році становив 101912,2 млн грн, що у 4,75 рази більше за 2014 рік. Таких результатів змогли досягти завдяки спрощенню умов ведення

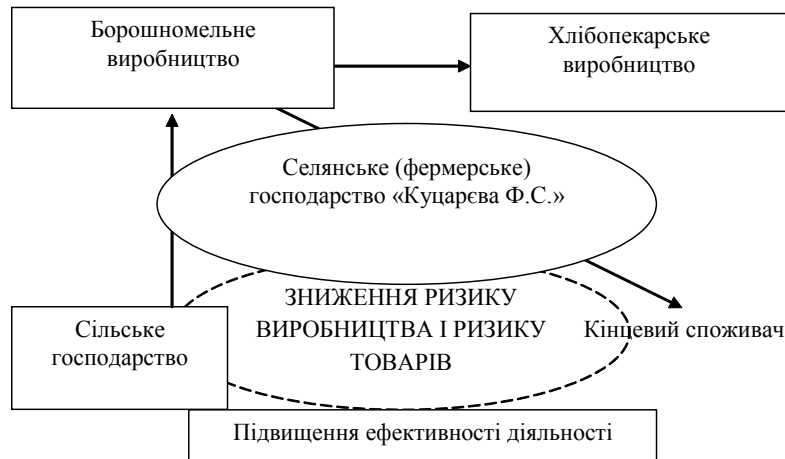

Рис. 5. Механізм здійснення закритого (повного) циклу виробництва Селянського (фермерського) господарства "Куцарева Ф.С."

Джерело: авторська розробка.

бізнесу, зокрема дерегуляції та боротьбі з корупцією. Однак вже у 2016 році відбулося зменшення отримання прибутку на 12581,4 млн грн.

Найприбутковішими культурами були традиційно насіння соняшнику (80,3%), ріпак (44%), зернові та зернобобові культури (43,2%), соя — 38,4%. Загальна ж рентабельність всієї діяльності сільськогосподарських підприємств у 2016 році становила 24,9%.

Водночас поряд із високорентабельними видами рослинницької продукції досі залишається збитковим виробництво окремих видів тваринницької продукції, загальна рентабельність якої становила 22,6%. Тому для підтримки тваринництва необхідні додаткові інструменти в умовах скасування спецрежиму ПДВ. Застосування компенсаторних механізмів та пільг — чи не єдиний спосіб підтримати вітчизняне тваринництво.

Основні ланки організаційного механізму, які здійснюють найбільший вплив на розвиток агропродовольчих підприємств в цілому, включають:

- відносини власності (в тому силі земельні відносини);
- організаційні форми сільськогосподарського виробництва у складі багатукладної аграрної економіки (сільськогосподарська кооперація, інтегровані агропромислові структури);
- стимулювання інвестиційної діяльності;
- механізми державного регулювання (ціноутворення, кредитування, оподаткування, страхування) і підтримки (субсидії, дотації, компенсації);
- систему реалізації агропродукції і розвиток інфраструктури ринку;

- забезпечення фінансово-економічної стійкості товаровиробників;
- забезпечення інноваційного розвитку агро-виробництва.

Система управління економічним потенціалом агропродовольчих підприємств повинна охоплювати всі сфери відтворення: виробництво, обіг і регулювання з метою найбільш повного задоволення споживчого попиту, конкурентоспроможності підприємств, усебічного розвитку соціального сервісу, підтримки населення сільських територій.

Таким чином, метою підвищення економічних показників сільськогосподарського виробництва, реалізація якого повинна здійснюватися на основі вирішення таких завдань:

- забезпечення продовольчої безпеки країни;
- задоволення попиту населення сільськогосподарською продукцією, а промисловістю сировиною та сприяння сталому розвитку сільських територій;
- скорочення залежності від імпорту та проведення протекціонізму вітчизняного товаровиробника;
- створення інтегрованого виробництва;
- підвищення конкурентоспроможності української продукції та товаровиробників;
- формування ефективно функціонуючого ринку сільськогосподарської продукції, сировини і продовольства, що забезпечує підвищення прибутковості сільськогосподарських товаровиробників та розвиток його інфраструктури;
- встановлення паритетних економічних відносин між учасниками ринку в середньостроковому періоді;

— створення умов для вільного доступу сільськогосподарських товаровиробників та їх продукції до продовольчих ринків.

Одним із головних завдань підвищення економічних показників виробництва агропродукції є створення інтеграційних формувань або підприємств закритого (повного) циклу виробництва. Прикладом підприємства із закритим (повним) циклом виробництва є Селянське (фермерське) господарство "Куцарева Ф.С.". Воно включає в себе: сільське господарство, переробку зернових, борошномельне та хлібопекарське виробництво (рис. 5).

Основною перевагою інтеграції виробництва, переробки і реалізації продукції є покращення управління, посилення позицій на ринку збуту, можливість впровадження сучасних технологій, своєчасне гарантоване забезпечення сировиною, зменшення ризику виробництва, покращення використання виробничого потенціалу. В умовах жорсткої ринкової конкуренції великі інтегровані об'єднання здатні забезпечити переваги за ціною і витратами при збереженні високої якості і різноманіття виробленої продукції.

Замкнутий (повний) технологічний цикл дозволяє реалізувати без посередників значний обсяг продукції, отримувати додаткові доходи, забезпечувати рентабельність виробництва.

ВИСНОВКИ

Основні показники виробництва агропродовольчої продукції за шістьнадцять років збільшилися майже в 1,7 рази, таке зростання відбулося за рахунок збільшення обсягів виробництва продукції рослинництва. Зі збільшенням виробництва агропродовольчої продукції, підвищилась продуктивність праці. В цілому всі економічні показники виробництва сільськогосподарської продукції мають позитивну тенденцію до зростання.

Подальший розвиток агропродовольчого виробництва можливий за рахунок реалізації поставлених завдань, а також створення інтегративних формувань або підприємств замкнутого (повного) циклу виробництва.

Література:

1. Крамаренко І.С. Перспективи розвитку інвестиційної діяльності в агропродовольчій сфері Миколаївської області / І.С. Крамаренко // Економіка харчової промисловості. — 2013. — № 1 (17). — С. 36—39.

2. Статистичний збірник "Сільське господарство України" / Державна служба статистики України. — К.: Державна служба статистики України. — 2017. — 235 с.

3. Чорна Р.М. Продуктивність праці у сільському господарстві як основний чинник, що визначає науково-технічний прогрес галузі / Р.М. Чорна [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?..

4. Організаційно-економічні аспекти удосконалення системи управління економічним потенціалом підприємств галузі свинарства / О.І. Лугова // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: dspace.mnau.edu.ua:8080/jspui/bitstream/123456789/.../Лугова_стаття%5B2%5D.d...

5. Крамаренко І.С. Фактори впливу на інвестиційно-фінансову привабливість підприємств агропродовольчої сфери України / І.С. Крамаренко // Агросвіт. — 2013. — № 15. — С. 22—25.

6. Крамаренко І.С. Державне фінансування агропродовольчої сфери України / І.С. Крамаренко // Агросвіт. — 2013. — № 17. — С. 13—17.

References:

1. Kramarenko, I.S. (2013), "Prospects for the development of investment activity in the agro-food sector of the Mykolaiv region", *Ekonomika kharchovoi promyslovosti*, vol. № 1 (17), pp. 36—39.

2. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy (2017), "Agriculture of Ukraine", *Statystychnyj zbirnyk*, p. 235.

3. Chorna, R.M. "The basic approaches of optimum use of labour productivity and resource potential in vegetative branch are stated", available at: www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe? (Accessed 30 December, 2017).

4. Luhova, O.I. "Organizational and economic aspects of improvement of the management system of the economic potential of the pig-breeding enterprises", available at: dspace.mnau.edu.ua:8080/jspui/bitstream/123456789/.../Luhova_stattia%5B2%5D.d... (Accessed 30 December, 2017).

5. Kramarenko, I.S. (2013), "Factors of influence on investment-financial attractiveness of enterprises of ukraine's agro-provisional sphere", *Ahrosvit*, vol. 15, pp. 22—25.

6. Kramarenko, I.S. (2013), "Public funding of agricultural and food sector in ukraine", *Ahrosvit*, vol. 17, pp. 13—17.

Стаття надійшла до редакції 04.01.2018 р.